BENKO HORVAT:

NEPOZNAT BRONCAN MEDALJON CARICE FAUSTINE SENIOR.

PRINOS PROUČAVANJU MEDALJONA PATRIOTSKO-NABOŽNOG SADRŽAJA IZ DOBA SEKULARNE SLAVE GRADA RIMA ZA VLADE ANTONINA PIJA.

(POSEBNI OTISAK IZ VJESNIKA HRVATSKOG ARHEOLOŠKOG DRUŠTVA U ZAGREBU N. S. XV. GOD. 1928.)

MÉDAILLON INCONNU DE L'IMPERATRICE FAUSTINE MÈRE.

CONTRIBUTIONS AUX ÉTUDES DES MÉDAILLONS PATRIOTIQUES-RELIGIEUX D'ANTONIN LE PIEUX DE LA FÊTE SÉCULAIRE DE ROME.

PUBLIÉ PAR
BENKO HORVAT.

(EXTRAIT DU „VJESNIK", REVUE ANNUAIRE DE LA SOCIÉTÉ ARCHÉOLOGIQUE CROATE DE ZAGREB TOME XV, 1928.)

1928.
ZAGREB.
ZAKLADA TISKARE NARODNIH NOVINA.

26816

Milom starom znancu iz mladjih dana,
gosparu Juri Saraca
prikazuje
Benko H. Horvat

BENKO HORVAT:

NEPOZNAT BRONCAN MEDALJON CARICE FAUSTINE SENIOR.

PRINOS PROUČAVANJU MEDALJONA PATRIOTSKO-NABOŽNOG SADRŽAJA IZ DOBA SEKULARNE SLAVE GRADA RIMA ZA VLADE ANTONINA PIJA.

(POSEBNI OTISAK IZ VJESNIKA HRVATSKOG ARHEOLOŠKOG DRUŠTVA U ZAGREBU N. S. XV. GOD. 1928.)

MÉDAILLON INCONNU DE L'IMPERATRICE FAUSTINE MÈRE.

CONTRIBUTIONS AUX ÉTUDES DES MÉDAILLONS PATRIOTIQUES-RELIGIEUX D'ANTONIN LE PIEUX DE LA FÊTE SÉCULAIRE DE ROME.

PUBLIÉ PAR
BENKO HORVAT.

(EXTRAIT DU „VJESNIK", REVUE ANNUAIRE DE LA SOCIÉTÉ ARCHÉOLOGIQUE CROATE DE ZAGREB TOME XV, 1928.)

1928.
ZAGREB.
ZAKLADA TISKARE NARODNIH NOVINA.

Le bref contenu du texte croate:

HORVAT BENKO, ZAGREB:

MÉDAILLON DE BRONZE INCONNU DE L'IMPÉRATRICE FAUSTINE MÈRE.

CONTRIBUTIONS AUX ÉTUDES DES MÉDAILLONS PATRIOTIQUES-RÉLIGIEUX D'ANTONIN LE PIEUX DU TEMPS DE LA FÊTE SÉCULAIRE DE ROME.

L'auteur en publiant un médaillon jusqu'ici inconnu de l'impératrice Faustine mère, de sa collection (trouvé en Aquilée en 1912) qui représente sur son revers l'enlèvement des Sabines avec la légende SABINAE, prouve que cette représentation avait la tendance de rappeller la vieille coutume de jeunes Romains avant lieu immédiatement avant la mariage à feindre d'arracher par force leurs fiancées des bras de leurs mères. Du reste durant le regne d'Antonin le Pieux cette sacrée coutume commença à disparaître et pour cette raison que ce médaillon fut frappé. (Voir la table annexe, No. 2.)

Quant au médaillon unique au Cabinet de France, bien connu (Cohen II², 418, 60) qui représente le soi-disant combat des Romains et Sabins, mais en vérité représente seulement l'intervention des Sabines qui accoururent pour séparer leurs pères et maris luttants, l'auteur démontre que la tendance de ce médaillon, était à représenter comme modèle l'amour et le courage légendaires des aïeules de la nation romaine. En même temps, l'auteur prouve définitivement que la légende presque illisible sur le revers du médaillon de Paris était aussi conçue en SABINAE. (Voir la table annexe, No. 1.)

En connexion avec ces commentaires l'auteur traite d'un médaillon frappé deux cents ans après de l'empereur Constance II bien connu en quelques exemplaires (Coh. VII², 466, 175) qui a un revers tout à fait identique avec le médaillon récemment publié de l'impératrice Faustine mère et porte la légende SABINAE. Au fonds des observations numismatiques qu'il a fait en étudiant l'histoire d'art l'auteur est parvenu à la conclusion absolument sûre que ce médaillon de l'epoque postérieure romaine n'est qu'un plagiat artiste de l'epoque constantinienne. Le médaillon de Constance n'est qu'une copie exacte du médaillon de l'imperatrice Faustine mère et, en consideration de la décadence des arts dans cette epoque, parfaite, frappé par hasard et sans aucune tendance. (Voir la table annexe, No. 3.)

NEPOZNAT BRONCAN MEDALJON CARICE FAUSTINE STARIJE

PRINOS PROUČAVANJU MEDALJONA PATRIOTSKO-NABOŽNOG SADRŽAJA IZ DOBA SEKULARNE SLAVE GRADA RIMA ZA VLADE ANTONINA PIJA.

Poznato je, da jedan od najzanimljivijih rimskih careva, Antoninus Pius (138—161) nema svoga povjesničara, izuzimajući pri tome Julija Capitolina, koji nam uz ono malo oskudnih i zbijenih vijesti o jednom neobično valjanom i dobrom vladaru, kao što je to Antonin bio, za njegove 23-godišnje uzorne vlade, nije skoro ništa takova otkrio, što ne bismo mogli znati već iz drugih pisanih vijesti, većinom posve nekritičkih kroničara. Kod Hadrijana, predšasnika Antoninova, koji isto tako nije imao svoga povjesničara, nam barem kameni spomenici i novci njegovi daju bogat i dragocjen materijal za sastav povjesti njegove, dočim je kod Antonina i taj materijal siromašan. Za to je danas i jedno neznatno otkriće iz doba toga cara često od neke važnosti za kritično prosuđivanje prilika onoga vremena. Vanredno kratka biografija Capitolinova o Antoninu Piju može se svesti na značajni zaključak ove biografije: „transiit benefaciendo . . .“ Tim je naravnije, da od žene toga cara, carice Faustine starije, nemamo potanjih savremenih autentičnih vijesti. I ono, što nam rečeni Capitolinus o njoj spominje, mršavo je, jer on kao da veli, da je Antonin prema svojoj ženi imao previše obzira, a prema svemu, što mi danas znamo, bit će to plod puke zlobe. Već za prvih godina vlade Antoninove umrla mu je žena Faustina, god. 141. i Antonin, čuvajući uspomenu ljubljene i štovane žene, više se nije ženio. Posvetio joj je hram u Rimu, koji je poslije njegove smrti senat rimski i njemu posvetio. Jedan od najljepših spomenika, koji je Antonin podigao svojoj ženi, bila je zadužbina njegova za mlade i čestite djevojke rimske, koje su prozvane časnim imenom „Faustinianae“. U spomen ove institucije dao je Antonin kovati novce sa likom Faustininim i s naličjem: Puellae Faustinae. „Rimski mir“, koji je uistinu osnovao neratoborni car Hadrijan, još je više njegovao posinak mu i nasljednik Antoninus Pius. Za cijele svoje vlade Antonin nije izravno ni s kim ratovao, a rimske granice bile su od barbara poštivane, pa su zahvalni njegovi narodi smatrali, u uživanju ovog dubokog mira, kojega rimsko carstvo nije poznavalo ni prije a ni poslije ovoga cara, da „na čelu velikog rimskog svijeta, kao kakvoj srećnoj obitelji stoji starešina-otac ljudskoga roda“ [1].

---

[1] S. Aur. Victor: Epitome (Antoninus Pius).

Usred ovog svjetskog mira pada god. 147. sekularna svečanost devetstogodišnjice od utemeljenja Rima. Kako posljedice općeg i dugog mira i blagostanja prouzročuju neminovno dekadencu karaktera u pogledu stare vjere praotaca (pobožnosti) i patriotske svijesti narodne (tradicije), te kako je već u Hadrijanovo doba skepsa, koja je zavladala rimskim društvom, polučila svoj vrhunac, to nije čudo, da je Antonin, koji ne nosi uzalud časni pridjevak „Pius", upotrebio ovu sekularnu slavu devetstogodišnjice izričito na to, da podigne već davno propalu pobožnost i patriotski ponos rimski. U tu svrhu dao je Antonin kovati kurentne novce i medaljone nabožno-rimskog sadržaja (na pr. Silvanus, Tiberis i slično) te nekoliko medaljona, koji prikazuju u reverzu znamenite prizore iz drevne rimske prošlosti[1]. Tako su prikazani na ovim posljednjim medaljonima (i nekim novcima) u savršeno lijepom stilu ovi prizori iz legendarne rimske prošlosti: Dolazak Aeneje i Ascanija u Lanuvium, Mars i Rhea Silvia, osnivanje Albe Longe, augur Attus Navius i Tarquinius Priscus, obrana tiberskog mosta po Horaciju Coclu i konačno dolazak Asklepijev na tiberski otok u spodobi zmije Gylon.

I na posmrtnim medaljonima *Faustininim,* koje je dao kovati Antonin prigodom ove sekularne slave sa likom carice, prikazana su dva (do sada jedino poznata) patriotska prizora iz drevne rimske prošlosti. Karakteristično je pri tome, što već sada ističem, da se u oba prizora prikazuju *žene* kao glavne osobe. Jedan od ta dva medaljona Faustinina (unicum u Cabinet de France) prikazuje u reversu poznato patriotsko djelo Claudije Quinte za drugog punskog rata[2], a na drugom famoznom medaljonu (isto unicum u Cabinet de France) prikazuje se tako zvana borba Rimljana sa Sabinjanima (čete Romulove sa četama Tita Tacija, među njima Sabinjanke). K ovima se priključuje treći do sada nepoznati medaljon u mojoj zbirci, na kojem se prikazuje *otmica* Sabinjanka.

Opis pariskog medaljona sa borbom Rimljana i Sabinjana po Cohenu[3] glasi ovako:

A: DIVA AVGVSTA FAVSTINA. Busta caričina (okrunjena diademom) pokrita velom, okrenuta lijevo.

R: AETERNIT. (? natpis nečitljiv!) Borba Rimljana i Sabinjana. Lijevo pet boraca sa štitovima, od kojih prvi drži mač (?) a zadnji vodi na uzdama konja; u drugom redu vidi se standarda, bojni znak i trublja; desno šest boraca na isti način oboružanih, u sredini četiri Sabinjanke, od kojih dvije dovode djecu, dolazeći da rastave borce[4].

Promjer 32 mm, težina 29 grama. (Sl. br. 1.)

---

[1] Emisija tih medaljona započela je jamačno koncem Antoninovog III. konzulata, dakle oko godine 143/144.

[2] Cohen II[2] 439, 307.

[3] Ibidem II[2] 418, 60.

[4] Opaske u zagradi k ovome opisu Cohenovu su moj dometak. U aversu je na ime pregledao Cohen na portretu caričinom neobičan nakit na glavi: *diadem.* U reversu prvi vojnik lijevo čini se, da drži *koplje* a ne mač. Osim toga primjećujem, da bi se cijela ova prikaza mogla hermeneutički i drukčije tumačiti da se naime ovdje zapravo ne prikazuje baš upravo *borba,* već možda momenat prestanka borbe, koji je nastupio usljed intervencije Sabinjanka. Konačno nije isključeno, da po *Reglingovim* umjetničko-historijskim nazorima dopustimo, da bi mogla poticati i ova prikaza od kakog kamenog reliefa ili koje slike, koja je možda u ono doba bila poznata i popularna.

Ovim u reversu nešto istrošenim medaljonom, o kojem je već dosta pisano, moram se još pobliže pozabaviti, jer je nečitljiva legenda u reversu nesumnjivo krivo pročitana po Cohenu. Cohen, a po njemu danas i svi drugi[1] čitaju taj napis AETERNIT. Što se tiče toga napisa, piše Cohen u opasci k tome medaljonu doslovce ovako:

„Ova legenda je veoma slabo vidljiva i teško za razabrati. Mionnet je čitao TRI POT, što ne mogu dopustiti da se nalazi na reversu Faustininom. Gospodin Harpin misli da vidi AETERNIT, što mi se čini u toliko pravo, jer AETERNITAS je jedna legenda, koja se veoma često nalazi kod ove carice".

Za čudo, da je Cohen (god. 1882.) pregledao opis ovoga medaljona u krasnom, četiri godine prije (god. 1878.) izdanom djelu nedavno preminulog pariskog arkeologa Froehnera o medaljonima rimskog carstva[2]. Froehner ovdje čita legendu ispravno SABINAE[3]. Međutim za dokaz tome, da je jedini Froehner dobro pročitao ili zapravo odgonetnuo ovaj napis, držim da nam služe u tom pogledu među inim, svi do sada poznati medaljoni Antoninovi sa reversima, koji prikazuju legendarne prizore iz drevnoga Rima, a kovani prigodom sekularne svečanosti. Svi ti medaljoni su proviđeni napisom glavnog aktera, na pr. AESCVLAPIVS, COCLES, NAVIVS ili su pako *anepigrafni*. Ni jedan ne nosi obični konvencionalni napis. Kod oba do sada poznata ovakova medaljona Faustinina onaj, koji prikazuje prizor sa Claudijom Quintom, je anepigrafan, dočim drugi, gore opisani, ima svakako napis, doduše nejasan i ako do sada prijeporan. Taj napis morao je biti označen jednim značajnim imenom glavnog ženskog aktera, pa s toga, sva je prilika, da je taj upravo glasio SABINAE, a nikako kao najkonvencionalniji napis Faustinin AETERNIT i to već za to ne, *jer* se AETERNITAS nalazi na velikoj većini kurentnoga novca ove carice. Međutim, baš upravo *Sabinjanke* ovdje igraju glavnu ulogu i samo su one između oba naroda izvojevale idealnu pobjedu. Tako Titus Livius, majstor u retorički dotjeranom opisivanju prarimske povijesti, prikazuje upravo slikovito ovu borbu Sabinjana i Rimljana sa srčanom intervencijom očajnih Sabinjanka. Sabinjanke tu apostrofiraju, usred bojnog polja, zaraćene očeve i muževe svoje ovim lijepim nagovorom: „Evo vas sjedinjenih, o očevi i muževi naši, pa vas zaklinjemo, ne dajte da se nastavi užas od prolijevanja krvi između tastova i zetova: ne dajte da se okaljaju ubistvom plodovi života vašega — vaši potomci, unuci onih, a djeca ovih. Ako ima srodstva među vama, a brak vam naš dojadio, onda *na nas* obratite srdžbu svoju, jer *mi smo uzrok ratu, mi* uzrok ranama i teškom pokolju među muževima i roditeljima našim. Radije ćemo izginuti nego bez vas živjeti kao jadne udove ili puke sirote!"[4]

---

[1] Tako Gnecchi u „Medaglioni Romani da Augusto a Giustiniano", Milano 1912, zatim Bernhardt u „Handbuch zur Münzkunde der römischen Kaiserzeit", Halle 1926.

[2] Froehner: Les Médaillons de l'empire Romain, Paris 1878, pag. 369.

[3] Ibidem, pag. 78 (u opasci) veli: „Quant à la légende du revers, elle est presque illisible, mais je crois être certain, qu'il y a le mot SABINAE.

[4] Hinc patres, hinc viros orantes, ne se sanguine nefando soceri generique respergerent: ne parricidio macularent partus suos, nepotum illi, liberum hi progeniem. Si affinitatis inter vos, si conubii piget, in *nos* vertite iras: *nos causa belli, nos* vulnerum ac caedium viris ac parentibus sumus. Melius peribimus, quam sine alteris vestrum viduae aut orbae vivemus. (Livius I, 3).

U uvodu smo spomenuli, da je Antonin dao kovati ove medaljone sa očitom *tendencom*, da podigne moral i patriotizam Rimljana, koji je onda već odavno stajao na veoma niskom stepenu. Na Antoninovim medaljonima dolaze tako do izražaja isključivo muški uzori, a na Faustininim ženski, kao glavni akteri.

Da nam je konačno uspjelo definitivno ustanoviti, da izlizana legenda opisanog medaljona pariskog ima glasiti samo SABINAE, dokazati ćemo još analogijom sa spomenutim do sada nepoznatim medaljonom Faustininim iz moje zbirke i s jednim poznatim kasnorimskim medaljonom cara Constancija II.

Onaj do sada nepoznati medaljon je nađen u Aquileji god. 1912.; lokalitet između Monastera i Villeraspe. Ja sam taj medaljon još onda vidio, no vlasnica mi ga nije htjela ustupiti. Tek god. 1923. nabavio sam od vlasnice taj medaljon. Kad sam ga preuzeo, bio sam neugodno iznenađen time, što je međutim bio „očišćen" veliki dio crvenkasto-smeđe patine. No uza sve to, na sreću, medaljon je prilično sačuvan, pa kako je legenda u reversu dobro čitljiva, to možemo lako analogijom ustanoviti legendu na gore opisanom pariskom „pendantu". Aquilejski na ime medaljon dolazi kronološki prije, jer prikazuje otmicu *Sabinjanka*, dočim pariski medaljon kao pendant prikazuje intervenciju *Sabinjanka* u borbi Rimljana sa Sabinjanima.

Opis moga medaljona sa otmicom Sabinjanka glasi ovako:

A: (DIVA AVGVSTA FAVSTINA). Busta carice Faustine senior, okrenuta na desno.

R: SABINAE (u odresku). Otmica Sabinjanka. U prvom redu prikazana su dva Rimljanina, od kojih jedan hvata Sabinjanku, koja je poklekla, držeći joj obje ruke raširene od straha; drugi Rimljanin obuhvata drugu Sabinjanku u momentu kad hoće da izmakne i koja je ispružila ruke kao da zove u pomoć; u drugom su redu šest Sabinjanka, koje se nalaze u bijegu. U pozadini ove scene stršć ~~tri u jedno sjedinjena obeliska~~ *trokrilja meta*.

Cijela ova scena je skladno komponirana u piramidnoj formi sa izvrsnom upotrebom prostora. Trostruki šiljak ~~obeliska~~ *meta* upotpunjuje piramidnu kompoziciju ove dramatske prikaze.

Promjer: 40 mm, težina 41.35 grama. (Sl. br. 2.)

U aversu toga medaljona po kompoziciji (jako fragmentarno sačuvanih) slova legende, mogao sam gornji caričin napis pročitati, dočim je u reversu napis SABINAE dobro čitljiv. Medaljon je dosta trpio „čišćenjem" prijašnje vlasnice. Avers je kod toga relativno najviše trpio, pogotovo legenda. Prvobitno originalna crvenkasto-smeđa email-patina sačuvana je na aversu na više mjesta, a na reversu, kojemu je čišćenje manje naškodilo, patina je posve nestala.

Zanimljivo je istražiti, koja je zapravo tendenca bila svim ovim trim Faustininim medaljonima moralno-patriotskog sadržaja.

U uvodu spomenuti medaljon, koji prikazuje Claudiju Quintu, slavi poznatu *srčanost* te rimske žene. Medaljon, koji prikazuje „borbu" Rimljana sa Sabinjanima, glorificira veliku *ljubav* Sabinjanka prema svojim rimskim muževima a i prema svojim sabinskim roditeljima [1].

---

[1] Za dokaz tome mogli bi navesti nešto o rimskim pogrebnim govorima, koji su bili u običaju u I. i II. vijeku posl. Kr. — Kada bi naime umrla koja Rimljanka patricijskoga roda, ispratili bi

Koja je pako tendenca netom publiciranom medaljonu sa otmicom Sabinjanka, u prvi mah se čini nejasnim. Zašto je Antonin na tom Faustininom medaljonu prikazao baš ovu grubu scenu sa otmicom Sabinjanka, toga uistinu na perfidni način izvršenog čina?

Možda bi se i tome mogao naći razlog.

Poznata priča o otmici Sabinjanka postala je po svoj prilici tako, e bi se našao opravdan osnov prastarom a i čudnom običaju, koji se je jako dugo sačuvao u narodu rimskom. Rimski mladoženja na ime *otimao* bi neposredno prije ženidbe, a tobože silom, svoju vjerenicu iz naručaja majčina, a uistinu poslije formalno utvrđenih sponsalia. Taj običaj postao je u neku ruku jednim čisto rimskim adetom, pa je sva prilika, da je Antonin ovom zgodom valjda aludirao na taj stari običaj iz „dobrih starih vremena", iz vremena onih primitivnih ali i kršnih predaka rimskih, donekle sveti običaj, koji je jamačno u Antoninovo mirno doba ili jenjavao ili već ponestajao[1].

Patriotske prikaze iz drevnoga Rima kovane su samo za Antonina Pija prigodom sekularne slave. Sto godina kašnje[2] i to god. 248. slavio je doduše rimski car Philippus Arabs *hiljadugodišnjicu* od utemeljenja Rima (ludi saeculares), te je ova došla do izražaja i na nekim medaljonima i kurentnim novcima njegovoga doba, ali lijepih prikaza iz drevne rimske prošlosti u ovo već dosta surovo doba naravski više nema[3]. U ostalom, sa postepenim propadanjem male klasično-rimske plastike, koja je počela uporedo sa postepenim propadanjem rimske gliptike uopće i to već poslije smrti cara Commoda, počeli su carevi rimski kovati sve više monotone reverse. Aversi na rimskim novcima, nekada ikonografski vanredno savršeni, te često klasično fino izrađeni reversi, postaju upravo neznačajnima i šablonskima već za cara Aurelijana, toga inače znatnoga reformatora rimskog novčanog sistema na izmaku trećeg vijeka Kristova. Constantinus I. je zadnji car, na čijim se novcima još prikazuju rimska božanstva[4]. Sinovi Constantinovi bili su već izričito kršćanski vladari, a među njima se osobito ističe Constantius II. Na novcima tih careva već nestaju posvema rimska

---

mrtvo tijelo njeno u svečanoj povorci na vječni počinak preko Foruma, gdje bi sa govorničke tribine držao pogrebno slovo jedan bliži rođak pokojničin, slaveći vrline njezine. Prema potrebi ili prema karakteru pokojnice, slavio bi govornik kakovo uzorno ili veliko djelo koje glasovite žene iz daleke prošlosti rimske i to: ili *ljubav* Sabinjanka ili *djevičanstvo* Lucrecije ili *junaštvo* Cloelije ili *domovinsku ljubav* Veturije ili *srčanost* Claudije Quinte ili konačno *požrtvovanost* Claudijinih savremenica, onih bezimenih rimskih žena iz drugog punskog rata, koje su spasile domovinu napunivši blagajnu države rimske, dok je teškim ratom bila već gotovo iscrpljena.

[1] Sigurno je, da je običaj ovaj vladao još za Plutarchovih vremena, dakle još u doba Trajanovo. Sr. Plut., Romulus XV: „Διαμένει δὲ μέχρι νῦν τὸ τὴν νύμφην αὐτὴν ἀφ' αὑτῆς μὴ ὑπερβαίνειν τὸν οὐδὸν εἰς τὸ δωμάτιον, ἀλλ' αἰρομένην εἰσφέρεσθαι, διὰ τὸ καὶ τότε κομισθῆναι βιασθείσας μὴ εἰσελθεῖν. Ἔνιοι δὲ λέγουσι καὶ τὸ τὴν κόμην τῆς γαμουμένης αἰχμῇ διακρίνεσθαι δορατίου σύμβολον εἶναι τοῦ μετὰ μάχης καὶ πολεμικῶς τῶν πρώτον γάμον γενέσθαι."

[2] I to zapravo već *poslije* navršene sekularne godine, to jest na 21. Aprila 248. posl. Kr. ili 1001. a. u. c.

[3] Jednu čudnovatu iznimku čini jedan dvanaest godina kašnje (god 260) kovani aureus (i denar) cara Galliena (Coh V² 438, 1005), koji prikazuje u reversu Marta i Rheu Silviju. Inače je to bez ikakve sumnje vjerna kopija sa novca Antonina Pija iz doba sekularne slave Antoninove. Novac ovaj kovan je bez ikakve tendence a datiran je sa Gallienovom VIII. tribunicijom i III. konzulatom, dakle je kovan god. 1013 a. u. c. ili 260. posl. Kr.

[4] Iznimku čini Julianus Apostata, koji za kratke svoje vlade uzaludno nastoji da restaurira olimpijska i egipatska božanstva.

božanstva, a po prvi put se stalno uvađaju kršćanski emblemi. Stereotipni reversi n. pr. kod Constancija II. mogu se svesti na samo nekoliko siromašnih tipova. Prikazuje se u glavnome car u raznim pozama. Jedino dvije figure u ovo doba kao da podsjećaju na rimsko-mitološko porijetlo, ali one taj karakter više nemaju. Jedna od tih figura je Victoria, koja, čini se, nije više klasična božica Νίκη, već andeo, koji nosi vijenac pobjede i paomu mira ..... Druga figura je Roma, koja uistinu nije više „Dea Roma" već „Urbs Roma", puka alegorijska prikaza jedne od dviju metropola onoga doba. K tome dolaze ostali još jednostavniji reversi sa raznim votivnim napisima, bojnim znakovima i sličnim sa umjetničkoga a i mitološkog gledišta beznačajnim prikazama. Sve je to, u ovo surovo doba, izrađeno bez ikakvog dara invencije i umjetničkog poleta. Usred ove dosadne serije novaca i medaljona sa monotonim reversima, upada u oči, kao zabludjela ovca, jedan mali brončan medaljon Constancija II. (337—361) sa reversom: otmica Sabinjanka i legendom SABINAE, koji dakle obrađuje istu temu kao onaj gore publicirani Faustinin medaljon iz moje zbirke.

Taj Constancijev medaljon je poznat u više eksemplara, a za proučavanje služi nam sadreni otisak bečkog eksemplara. Opis toga medaljona po Cohenu[1] glasi ovako:

A: D N CONSTANTIVS P F AVG. Busta cara Constancija II. sa diademom, u oklopu sa plaštom, okrenuta desno.

R: SABINAE (u odresku). Otmica Sabinjanka. Opis posve identičan sa reversom Faustininog medaljona iz Aquileje.[2]

Promjer 31 mm, težina 16 grama. (Sl. br. 3.)

Ova pojava, da je baš za, tako reći, prvog izričito kršćanskog cara kovan jedan medaljon sa pogansko-rimskom tendencom u reversu, izrađen u dobrom rimskom stilu, a prikazujući jedan od najdramatskijih prizora, što ih pozna antikna numismatika, te koji jasno podsjeća na sekularne medaljone Antoninovog doba, hoću da osvijetlim, jer, koliko je meni poznato, svi su numismatički pisci do sada prešli mučke preko te neobične pojave. Publikacijom jednog do sada nepoznatog Faustininog medaljona iz Aquileje, koji obrađuje isti predmet, lako je dokazati, da se radi kod netom opisanog medaljona Constancijeva ni o čem drugom već o ropskoj kopiji medaljona Faustininog i to kopije kovane u Constancijevo doba sigurno bez ikakve tendence. A valja priznati, da je kopija za ono, sa umjetničkog gledišta potpuno dekadentno doba, veoma dobro uspjela. Međutim takav plagijat odgovara siromašnom duhu onoga vremena. Sjetimo se samo, kako je već otac Constancija II., car Constantinus I., oplijenio za svoj slavoluk u Rimu prekrasni Trajanov slavoluk u Via Appia, taj slavoluk sa najljepšim relijefima rimske ruke! Da se tu dakle radi o kopiji medaljona Faustininog, u neku ruku o jednoj umjetničkoj spoliaciji u malom, kao što je ona kod Constantinovog slavoluka bila spoliacija u velikom, dokazom su još neke okolnosti. U prvom redu stoji činjenica, da u dvjesta godina, od Antonina Pija do Constancija II., niko nije kovao ni sličan revers, tako da taj revers nije mogao biti preuzet od neposrednog predšasnika Constancijeva po onom općem zakonu kontinuiteta, koji obično vlada kod kovanja novaca; a sigurno nije ni proizvod nove (vlastite) invencije. U drugu ruku, baš Constantius II. kao prerevan kršćanin, izbjegavao je upravo

---

[1] Cohen VII² 466, 175.

[2] Kod opisa reversa ovoga medaljona nalazimo, da je Cohen, a po njemu danas i svi drugi, držao *metu*, koja se vidi u pozadini ove scene, pogrešno za „trois obélisques réunis", za jedan trostruki *obelisk*, a da nam pri tome nije znao protumačiti značenje toga „obeliska". Taj objekat ali predstavlja bez ikakove sumnje jednu metu i to baš jednu od dviju meta kasnijega Circusa Maximusa, a nikako jedan obelisk. Ako dobro promotrimo metu na gornjem medaljonu kao i onu na medaljonu Faustininom (vidi tablu), opazit ćemo, da ove trošiljate mete nose kao karakteristiku na svojim vrhovima neke krugljice. Ovakovo prikazivanje metâ je identično sa onim metama, koje već otprije poznajemo sa jednog velikog bronca Trajanova (Coh. II² 73, 545). Na tom broncu na ime nalazimo prikazan Circus Maximus, usred kojeg strši poznati obelisk iz Heliopolisa, a sa obiju strana po jedna trošiljata meta. O prikazi Circusa Maximusa a time također i obiju meta na spomenutom velikom broncu Trajanovu, po jednom dobro sačuvanom eksemplaru Berlinskog muzeja, vidi raspravu *J. Friedländera: „Über einige römische Medaillons"* u *„Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften zu Berlin"*, 1873, pag. 68.

Sada je pitanje, kako dolazi baš upravo *meta Circusa Maximusa* u jednu *prarimsku* scenu, kao što je to otmica Sabinjanka, kadno Circusa Maximusa uopće još ni bilo nije? Otkuda ovakvo anahronističko prikazivanje ove scene? Držim, da je tom metom kao biljegom ili znakom samo *markirano* ono mjesto ili kraj, na kome su se, po predaji Antoninovog doba, držale svečanosti plodnosti u čast po Romulu uzvanim gostima, a gdje se je skoro zatim dogodila i otmica Sabinjanka. Jer otmička scena odigrala se je bez sumnje nedaleko tadašnjih gradskih zidina rimskih. Uistinu stajao je kasniji Circus Maximus na jednom polju ili u jednoj dolini, koja se je u Romulovo doba prostirala tik uz Pomerium, a gdje je stajao i žrtvenik podzemnog boga Consusa, kojemu su i namijenjene bile ove svečanosti plodnosti. U Plutarchu samome (Romulus) nalazimo ovaj tradicionalni nazor istaknut, jer baš on naziva mjesto, gdje je bila priređena svečanost Consusu i gdje se je dogodila otmica Sabinjanka, upravo anahronističkim imenom: *Circus Maximus!*

fanatično sve ono što bi moglo aludirati na poganski Rim i njegove običaje, pa je sva prilika, da je taj Constancijev revers kopiran po Faustininom medaljonu slučajno i bez poznavanja tendencije ove prikaze.

Uza sve to je napadno, a bez sumnje i puki slučaj, da je baš za Constancijeve vlade god. 347. bila sekularna godina; te se je na ime godine navršila 1100. godina od utemeljenja Rima!

Tako mislim, da mi je ovom raspravom pošlo za rukom, da dokažem, publicirajući onaj do sada nepoznati medaljon Faustinin iz moje zbirke, koji prikazuje tako lijepo i dramatski *otmicu* pramatera rimskog naroda, te uspoređujući ga sa pendantom njegovim, sa poznatim medaljonom pariskog kabineta, koji prikazuje isto tako lijepo i dramatski *borbu* ogorčenih Sabinjana sa otmičarima rimskim, a među njima Sabinjanke, koje su dohrlile na bojište sa djecom svojom u naručju, e bi izmirile oba zavađena, a njima draga naroda, da se je blistao na obim medaljonima, dok su bila još čisto novo iskovana, *jedan te isti napis,* koji u ostalom jednoj i drugoj akciji tumači uzrok, a taj su: čestite i odvažne SABINAE.

ZAGREB BENKO HORVAT

1

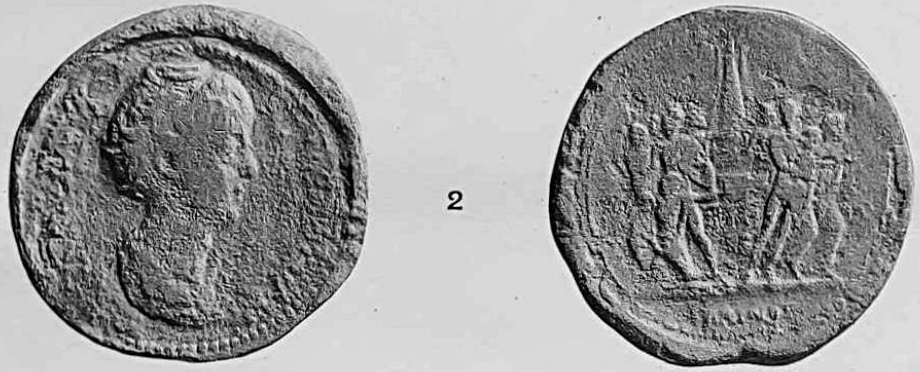

2

3

Rimski medaljoni sa legendom SABINAE u reversu:

1) u Cabinet de France, Paris; 2) u zbirci Benko Horvat, Zagreb; 3) u Staatsmuseumu, Wien.